

Bok om Sergio Vieira de Mello

Samantha Power, Anna Lindh-professor vid Harvard University, slutförde 2008 efter fyra års arbete *Chasing the Flame*. Boken, som är baserad på intervjuer med mer än 300 personer, däribland Kofi Annan, Xanana Gusmão, José Ramos-Horta, Hans Corell och Jan Eliasson, på tidigare icke granskade FN-dokument och sekundärkällor, tillkom på förslag av chefredaktören på *The Atlantic*. Den gavs 2009 ut av Albert Bonniers förlag med titeln *Han som brann för världen: Fredsmäklaren Sergio Vieira de Mello* (631 s, översättare Thomas Engström).

Boken inleds med en kronologisk översikt över hans liv som är mycket värdefull för läsningen. Han föddes 1948 i Rio de Janeiro, men eftersom hans far var diplomat tillbringade han fram till 1962 endast åren 1952-54 i Brasilien. Under övriga år levde familjen i Argentina, Italien (tre perioder) och Libanon. År 1956 började sonen studera på franska skolan i Milano och studerade efter hemkomsten på det fransk-brasilianska läroverket i Rio för att 1967 inleda sina filosofistudier på universitetet där. Han var missnöjd med studierna och frågade därför sin far, som då arbetade i Tyskland, om han fick utbilda sig i Europa. Det fick han och studerade därför vid Fribourguniversitetet och Sorbonne, där han 1969 tog sin examen i filosofi. Samma år avskedade militärjuntan på dubiösa grunder hans far som därför meddelade sonen att han inte skulle ha råd att bekosta forskarstudierna vid Sorbonne. Via kontakter fick Sergio de Mello senare under 1969 tillfällig anställning på United Nations High Commission for Refugees (UNCHR) i Genève – det blev början till en 34 år lång karriär i FN-tjänst. Samtidigt som han arbetade avlade han under åren 1970-1974 sin doktorsexamen i filosofi vid Sorbonne.

I FN-tjänst 1969-2003

Efter att ha arbetat i Genève kom han att tjänstgöra åt UNHCR i Östpakistan/Bangladesh 1971-72 för att sedan verka i Sudan 1973-74, Cypern 1974-75, Mocambique 1976-77 och Peru 1978-1980. Åren 1981-83 arbetade de Mello för FN:s fredsbevarande styrkor i Libanon innan han 1983 igen började arbeta inom UNHCR, nu i Genève. Under 1991-93 var han särskilt sändebud för UNHCR i Kambodja för att sedan verka i Bosnien 1993-94 innan han återvände till Genève för arbete där 1995-96. Därefter arbetade han i Rwanda och Tanzania i två månader under 1996. Han tjänstgjorde slutligen i New York 1998-99, Kosovo 1999, Östtimor 1999-2002, Genève 2002-2003 och Irak 2003. I Bagdad omkom de Mello i ett terrordåd riktat mot FN den 19 augusti i vilket inalles 23 människor dödades, varav 16 var från FN.

Jag minns väl att detta dåd uppmärksammades mycket i medierna och att Jan Eliasson i TV-nyheterna talade om de Mello som en blivande generalsekreterare för FN. I boken framkommer det att de Mello själv ville bli generalsekreterare. Intrycken jag fick är att han levde

dygnet runt med sitt arbete och att han var ytterst lojal mot FN, en organisation som man onekligen får goda inblickar i. Det märktes tydligt att de Mello hade omfattande erfarenheter av FN-arbete när jag 2002 gick på en föreläsning han höll i Stockholm.

I Östtimor 1999-2002

Tre av bokens 22 kapitel handlar om Östtimor. Först beskrivs situationen före, under och efter folkomröstningen den 30 augusti 1999. de Mello var då undergeneralsekreterare för humanitära frågor och försökte samordna FN:s humanitära insatser efter att valresultatet hade offentliggjorts den 4 september. En förutsättning för att FN skulle kunna agera i Östtimor var att sätta stopp för den förstörelse-, plundrings- och våldsvåg som hade inletts samma dag. Kaoset började upphöra efter att FN:s säkerhetsråd den 15 september hade antagit en resolution om att skicka multi-nationella trupper ledda av Australien dit. De var på plats den 20 september. Den 25 oktober antog säkerhetsrådet en resolution som ledde till att United Nations Transitional Administration in East Timor (UNTAET) upprättades. Därmed fick FN all lagstiftande och verkställande makt i landet. Beslutet gjorde både Xanana Gusmão och José Ramos-Horta upprörda, men de kom att acceptera det. Efter att Algeriets förre utrikesminister hade tackat nej till FN-chefen Kofi Annans förfrågan om att leda UNTAET gick frågan till de Mello som tackade ja (och tog tjänstledigt från sin befattning). Med sedvanlig intensitet förberedde han sig för uppdraget som kom att präglas av en brist i FN-resolutionen från den 25 oktober: hur makten skulle delas med östtimoreserna och hur deras dagliga ekonomiska och fysiska trygghet skulle tillgodoses.

UNTAET-chefen kom till Dili i november 1999 med ambitionen att sköta uppdraget väl i ett läge då FN:s anseende hade försämrats drastiskt efter krigsutbrottet i före detta Jugoslavien i början av 1990-talet och folkmordet i Rwanda 1994. Vid ankomsten hade de flesta milismän flytt till Västtimor och FN stod enat bakom landets önskemål om självständighet. de Mello blev chockad när han såg den oerhörda förödelsen på plats. Och han fick ta itu med problemet att få fram yrkesfolk som det rådde akut brist på. En rad andra frågor som att bygga upp infrastrukturen, normalisera relationerna med Indonesien, skriva en författning m.m. behövde också lösas. För att klara av alla uppgifter som pockade på en lösning sökte de Mello själv upp Gusmão som var den självskrivne ledaren i landet. I december upprättas National Consultative Council som ett rådgivande organ för östtimoreserna. Där kunde de framföra sina åsikter och det kom att fungera som ett diskussionsforum. Att FN nu styrde skapade frustration i landet. de Mello underströk gång på gång att FN var där för att förbereda östtimoreserna för att ta över styret själva. Arbetet med att utbilda befolkningen och att återställa statlig och kommunal service gick dock inget vidare. Ett misstag av UNTAET var att hyra in två fartyg för hotell-

inkvartering, eftersom de för lokalbefolkningen framstod som lyxkryssare.

I början av år 2000 ersattes de multi-nationella trupperna av fredsbevarande FN-soldater vid en tid då det gick rykten om att den pro-indonesiska milisen planerade att återvända från Västtimor. Säkerheten var inte helt garanterad: en FN-soldat dödades vid gränsen och tre FN-medarbetare dödades i Västtimor under året. de Mello arbetade för att förbättra FN-polisens insatser. Rättegångar började hållas för allvarliga brott. Med tiden blev frågan om hur makten skulle överföras till östtimoreserna alltmer brännande och under 2000 blev Horta "utrikesminister på riktigt." I augusti 2001 hölls val till en konstituerande församling som skrev en författning som ratificerades i mars 2002. Presidentval hölls i april innan Östtimor blev självständigt den 20 maj samma år. Dessförinnan hade de Mello bidragit till att en överenskommelse hade nåtts med Australien som gav Östtimor 90% av intäkterna från ett gemensamt ut-

vinningsområde av olja i Timorhavet. Eftersom olja är Östtimors viktigaste inkomstkälla var avtalet betydelsefullt. Kofi Annan överlämnade den 20 maj officiellt suveräniteten från FN till Östtimor. Dagen därefter lämnade de Mello Östtimor. Att han hade betytt mycket för landet framkommer tydligt i och med att biskop Carlos Felipe Belo i Dili efter att hans död hade blivit känd nämnde hans namn i samband med att en ceremoni hölls där man begravde dem som hade dötts under självständighetskampen mot Indonesien.

Sammanfattningsvis ger boken en mycket god bild av de Mellos liv och är den mest utförliga bok jag någonsin läst om FN. Och genom att den är fokuserad på en persons liv blir det lättare att förstå hur FN fungerade under hans 34 år inom organisationen. Därför vill jag varmt rekommendera boken för alla som är intresserade av FN och vill veta om Östtimor under FN-styret 1999-2002.

Gabriel Jonsson

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Ickekommersiell-Inga bearbetningar 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/> eller skicka ett brev till Creative Commons, 171 Second Street, Suite 300, San Francisco, California, 94105, USA. Material som publiceras i Merdeka & ÖsttimorInformation kan också publiceras i <http://www.globalarkivet.se>.